

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається сучасний стан розвитку аграрної освіти в Україні. Значна увага приділяється проблемі підвищення якості знань студентів аграрних вишів.

Ключові слова: освіта, агропромисловий комплекс, студенти, аграрні виші.

Постановка проблеми. Сучасний етап прогресу в розвитку продуктивних сил принципово по-новому ставить проблеми зростання кадрового потенціалу. Найбільш розвинені країни світу вже здійснюють його переведення з індустріальної в постіндустріальну стадію розвитку на базі перетворення знання в домінуючу для них складову. В результаті цього освіта разом з наукою є рушійною силою соціально-економічного росту, одним з найважливіших чинників національної безпеки і добробуту країни, добробуту кожного громадянина. За прогнозом ЮНЕСКО, рівня національного благополуччя, що відповідає світовим стандартам, зможемо досягти лише тоді, коли працездатне населення на 40-60% складатиметься з осіб з вищою освітою, оскільки перехід суспільства від індустріальних технологій до інформаційного виробництва можливий лише за умови високого рівня розвитку особистості. У цих геополітичних умовах в Україні, незважаючи на всі її обмежені фінансові і матеріально-технічні можливості, система освіти має орієнтуватися на реалізацію загальнонаціональних завдань щодо забезпечення потреб суспільного прогресу. З цією метою наша країна повинна сформулювати відповідно до її економічного стану і ментальності механізми ефективного використання наявних національних ресурсів – людських, інформаційних, матеріальних, фінансових, щоб держава, як конституційна інституція, могла гарантувати суспільству пріоритетну підтримку розширеного відтворення вітчизняної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на порівняно невеликий термін реформування сфери знань, цю актуальну проблему досліджували багато вітчизняних учених, серед яких: В. Александрова, Ю. Бажал, Л. Балабанова, М. Василевський, В. Вітлінський, А. Войчак, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Герасимчук, Н. Гончарова, О. Грішнова, Ю. Дайновський, М. Дробнохот, М. Долішній, А. Загородній, В. Зубко, С. Ілляшенко, І. Каленюк, В. Кардаш, Г. Козаченко.

Мета дослідження – здійснити оцінку сучасного стану розвитку аграрної освіти та запропонувати напрями до покращення її функціонування.

Матеріали та методика дослідження. У процесі наукового дослідження було використано низку методів, серед яких найважливішими є: загальнонаукові методи дослідження (системний підхід – для дослідження теоретико-методологічних основ розвитку освіти; наукової індукції та дедукції – для побудови моделі формування ринкового попиту на знання; просторового, економічного, статистичного і соціологічного аналізу – для дослідження функціонування маркетингу на ринку знань; метод порівняння і синтезу – для виявлення особливостей розвитку ринку знань, включаючи вищі навчальні заклади як виробники знань, та визначення їхнього місця у системі підготовки фахівців, тенденцій розвитку ринку).

Результати досліджень та їх обговорення. В останні роки сільське господарство стало одним з головних напрямків соціально-економічного розвитку країни. У нього вкладаються значні кошти, реалізується цілий комплекс заходів, спрямованих на підтримку важливого сектору української економіки. Разом з тим, одних тільки організаційних зусиль, матеріальних і фінансових ресурсів недостатньо для забезпечення зростання виробництва продукції сільського господарства. Наявність кваліфікованих кадрів стає найважливішим фактором ефективного розвитку АПК.

Система науки та освіти у сфері економіки сільського господарства наразі ще не здійснює максимально можливих внесків у розвиток агроіндустріального комплексу.

Нині сформована система сучасної вищої аграрної освіти, як і система вищої освіти інших галузей економіки, має певні проблеми і недоліки. До основних проблем можна віднести: 1) морально застарілу навчальну матеріально-технічну базу, 2) слабкі зв'язки освітніх установ з роботодавцями; 3) зниження якості науково-педагогічних кадрів, що обумовлене комплексом соціально-економічних проблем працівників освіти; 4) неповна відповідність аграрної освіти вимогам, що пред'являються суспільством і галузями сільського господарства до рівня професійної компетентності випускників аграрних вищих освітніх закладів; 5) відсутність повноцінної бази практичного навчання: навчальні господарства закладів припинили своє існування, а якщо ще функціонують, то, як правило, далеко не відповідають сучасним вимогам як за матеріально-технічним оснащенням, так і застосуванням технологій, форм і методів організації виробництва і управління; 6) диспропорцію в обсягах

підготовки аграрних кадрів за рівнями і професійними напрямками освіти, а також по регіонах України;

7) відсутність рівних можливостей випускників сільських шкіл із жителями міст для отримання якісної середньої (повної) загальної освіти, що ускладнює їх надходження на навчання в аграрні освітні заклади; 8) недостатнє фінансування підготовки кваліфікованих кадрів для галузей АПК [1].

Розглянуті проблеми істотно знижують реальну якість підготовки кадрів для аграрного сектору економіки України, особливо якість практичної підготовки. На це гостро реагують споживачі кадрів – підприємства та організації АПК, відзначаючи, що більшість випускників аграрних ВНЗ та інших навчальних закладів не готові до практичної роботи після завершення навчання і отримання документа про освіту. Необхідно відзначити, що розуміння цієї проблеми нині є і в системі освіти, і серед практиків. Іноді представники агробізнесу заявляють, що їм «...потрібен не теоретик, який закінчив виш, а практик, необхідно піднімати імідж села, імідж сільського працівника». Разом з тим, слід визнати, що поки ефективних механізмів підвищення якості практичної підготовки не вироблено [2].

Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, лежить у площині об'єднання зусиль держави, освітніх закладів і підприємств агробізнесу. Перехід на освітні стандарти третього покоління і реалізація компетентного підходу в освіті – певний крок вперед, який націлює на підвищення якості практичної підготовки кадрів, але все ж не вирішує проблему повністю. Підприємства та організації АПК, які є споживачами кадрів, повинні не тільки брати участь в розробці навчальних планів, висуваючи свої вимоги, і давати оцінку сучасній освіті, а повною мірою розділити відповідальність за практичну підготовку спеціалістів за рахунок реального безпосереднього вкладення в навчальний процес. Так, 61% опитаних студентів вважають, що найефективніша практика була на виробництві і лише 39% – в навчальному закладі. Більшість студентів, які пройшли виробниче стажування, задоволені отриманими знаннями (57% опитаних), і лише 12% студентів вважають, що мають достатні знання.

Як свідчать результати опитування студентів аграрних вишів, основною причиною низько-ефективної виробничої практики є недосконале технічне оснащення більшості сільськогосподарських підприємств – баз практики (рис. 1).

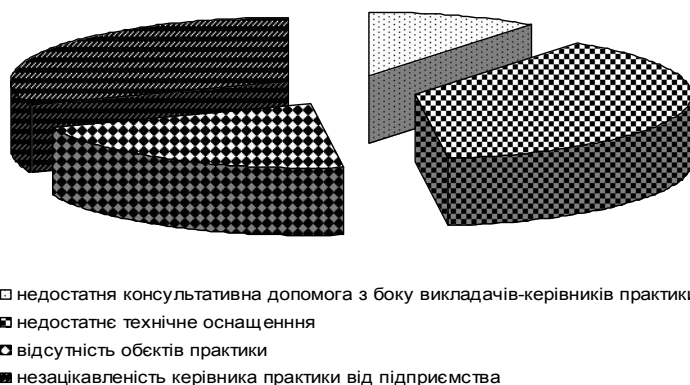

Рис. 1. Розподіл відповідей студентів на запитання: які причини ускладнюють проходження виробничої практики?

У зв'язку з цим, потрібно забезпечити якісну практичну підготовку. Тому доцільним є створення у вишах навчально-практичних центрів на базі провідних аграрних формувань зі сформованою сучасною матеріально-технічною базою та умовами для проходження практики. Тільки на практиці студент навчиться застосовувати отримані під час навчання знання [3].

У вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації вже функціонує п'ять навчально-практичних центрів. Зокрема, в Сумському НАУ на матеріально-технічній базі ТОВ Агрофірма «Хоружівка», в Дніпропетровському ДАУ – ТОВ Корпорація «Агро-Союз», Полтавській ДАА – ТОВ Агрофірма «Маяк», Миколаївському ДАУ – ВАТ «Радсад», в Білоцерківському НАУ – на базі підприємств Білоцерківського, Ставищанського, Сквирського районів Київської області.

Основна проблема для нинішньої вищої освіти, у тому числі аграрної, – це абітурієнти.

Кожен другий житель України (50%) вважає, що під час вибору вишу для вступу слід враховувати можливість подальшого працевлаштування. 45% українців як фактор, що впливає на вибір вишу, назвали можливості батьків.

Третина українців (35%) у разі вибору вишу звертають увагу на його престиж і прибутковість. Лише кожен четвертий житель країни (24%), вибираючи виш, враховує інтерес до певного виду діяльності, а кожен п'ятий (20%) – покликання.

Відповідно до отриманих результатів, більше половини українців (55,7%) вважають, що найважливішим під час навчання у ВНЗ є успішне навчання і отримання професійних знань.

42,8% опитаних респондентів вважають, що у студентські роки також важливо знайти майбутню роботу.

38% респондентів відповіли, що найважливішим для себе вважають набуття досвіду самостійного життя та вміння нести відповідальність, а 21,4% – бути активним студентом і реалізовувати свої творчі здібності.

При цьому кожен десятий опитаний висловив думку, що під час навчання у вищому навчальному закладі важливо завести друзів і навіть сімейні стосунки.

Результати опитування свідчать про те, що значна частина українців (42,4%) вважає, що на сьогодні вища освіта необхідна людині для успішного працевлаштування.

Близько третини опитаних висловили думку, що навчання у виші необхідне для отримання знань за фахом (33,7%), а також для кар'єрного зростання (30,4%).

Кожен п'ятий респондент (20,2%) вважає, що поступати до вищого навчального закладу необхідно для того, аби уникнути служби в армії.

Впевненість у необхідності отримання вищої освіти для розширення кругозору висловили 18,1% респондентів, а для підвищення свого соціального статусу – 15,4%.

13,8% опитаних респондентів розглядають необхідність вступу до вишу як виконання загальноприйнятих правил у суспільстві, 5,3% опитаних не змогли відповісти на питання про необхідність отримання вищої освіти.

90% респондентів вважають заочну освіту за потрібне. 80% респондентів відзначають як одну з переваг заочної освіти – суміщення навчання з роботою і можливість отримати освіту в будь-якому віці.

Серед популярних залишаються: юридичний, економічний філологічний факультети.

Виявилося, що на зарахування до навчання в аграрних університетах дуже впливали обмежені можливості вступу до неаграрних вишів. Це припущення зроблене на основі інформації, отриманої з анкетування студентів (рис. 2). Високий відсоток студентів планують продовжувати вищу освіту за іншими дисциплінами після випуску з аграрних університетів.

Проведені соціальні дослідження показують, що абсолютна більшість студентів (до 90%) не збирається пов'язувати своє життя із сільським господарством, тому в них відсутня потреба у вивченні аграрних наук, і ніякі заходи не зможуть мотивувати студентів на засвоєння навчальних дисциплін, навіть у разі найвищого рівня викладання (рис. 3).

Орієнтацію сільської молоді на навчання в освітніх установах аграрного профілю слід розглядати як важливий фактор формування кадрового потенціалу АПК. У цьому зв'язку необхідно інформувати випускників сільських шкіл про стан ринку праці, надавати допомогу в оцінці своїх можливостей під час вибору професій. Ефективність професійного рівня кадрів на підприємствах буде залежати від мотиваційної складової за вибору професії. Отже, перевагу слід віддавати особам, які обирали професію, виходячи зі своїх нахилів та здібностей. На це вказував К. Маркс: «Професії можуть ошчасливити того, хто має до них покликання, але вони прирікають на загибель того, хто взявся за них поспіхом, необдуманно, піддавшись моменту» [4], тому працюючи за покликанням, люди можуть принести підприємству найбільшу користь, повністю реалізуючи в процесі праці свій творчий потенціал. Сприяти цьому має відповідний рівень заробітної плати, який, крім матеріальної, виконує соціально-психологічну функцію. Він виступає критерієм оцінки праці і значущості як працівника серед конкретних видів діяльності, так і ролі людини в суспільстві, характеризує престиж професії, визначає привабливість праці [5].

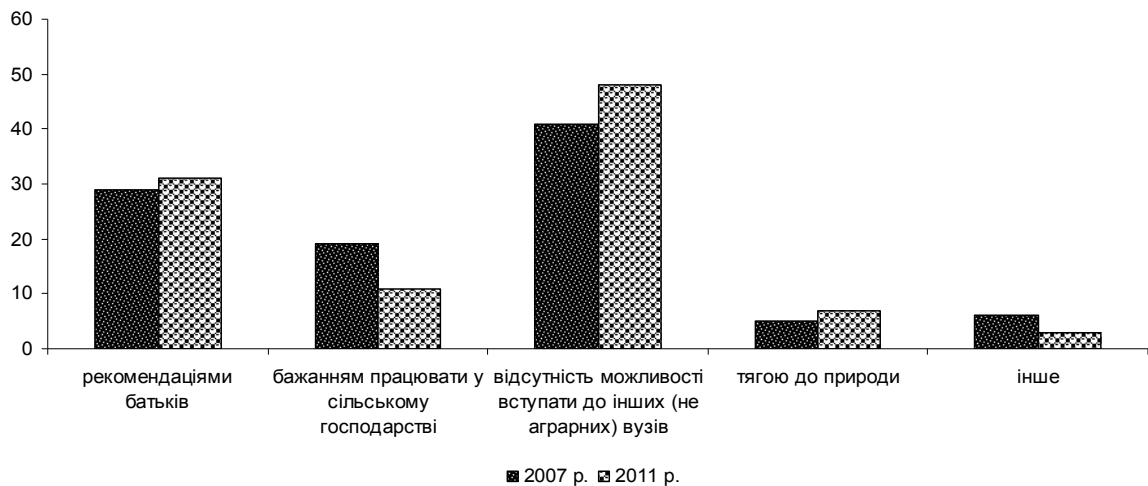

Рис. 2. Розподіл відповідей абітурієнтів аграрного вишу на запитання: чим обґрунтоване Ваше рішення навчатися в аграрному виші?

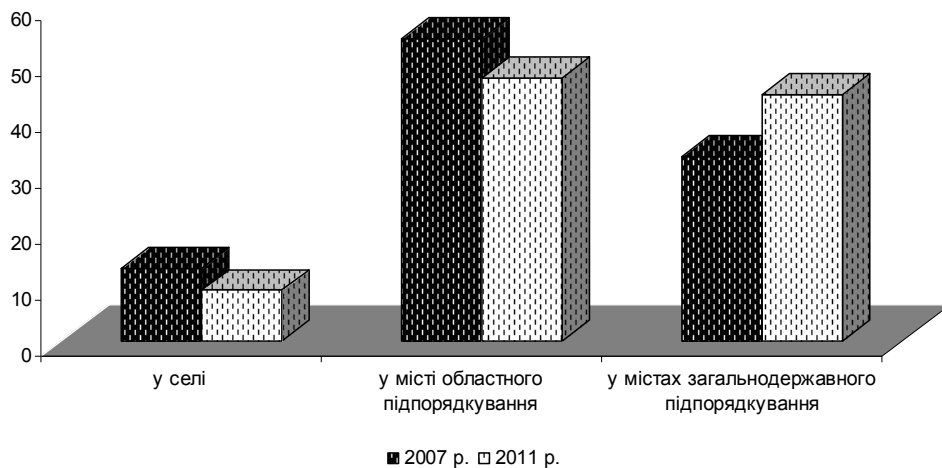

Рис. 3. Розподіл відповідей випускників аграрних вишів на запитання: де Ви хотіли б працювати?

Нинішня система фінансування не здатна підвищити успішність у вишах. Виконуючи положення про розподіл студентів-бюджетників, університети мають підготувати певну кількість студентів обов'язково протягом часу, відведеного відповідними навчальними програмами. Таким чином, університети повинні остерігатися того, що деякі студенти не здадуть випускний іспит. Наступний взаємозв'язок, який, скоріше за все, знижує стандарти освіти, пов'язаний з існуванням так званих «студентів-контрактників». Студенти-контрактники потрібні багатьом університетам для можливості фінансування інвестицій та матеріалів, що необхідні для роботи в університетах. Зрозуміло, що студенти, які платять, планують завершити навчання протягом терміну, передбаченого конкретною програмою. Якщо певний університет не відповідає очікуванням студента, швидше за все, він набере меншу кількість зарахованих студентів-контрактників у наступні роки. Отже, існує стимул – не робити іспити надто вимогливими.

Висновки. Суспільно-економічні та політичні перетворення устрою України в 90-ті роки зажадали принципових змін у кадровому забезпеченні сільськогосподарського виробництва і, як наслідок, необхідності оновлення системи отримання освіти в аграрних вишах. Потреби ринку праці підштовхнули до появи сукупності позитивних змін у системі вищої аграрної освіти. Серед них ми можемо відзначити такі найбільш істотні фактори: збільшення кількості дисциплін, які викладаються у вишах; введення нових спеціальностей і спеціалізацій; збільшення кількості годин на самостійні заняття студентів; розвиток недержавної аграрної освіти; розширення контактів із зарубіжними вищими навчальними закладами розвинених в аграрному відношенні країн.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / В.П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2005. – 804 с.
2. Астахова Е.В. Социальные функции высшего образования: эволюционные процессы на рубеже веков /Е.В. Астахова // Вчені записки Харків. гуманітарного ун-ту "Народна українська академія": зб. наук. праць. – Харків: Око, 2000. – Т. 6. – С. 11.
3. Онопрієнко В.П. Система екологічної освіти в підготовці спеціалістів сільського господарства / В.П. Онопрієнко // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту: наук.-метод. журнал. – 2010. – № 4 (19). – С. 50.
4. Маркс К. Сочинения : [в 50 т.] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Прогресс, 1975. – Т. 23: Капитал. – Т. 1. – 650 с.
5. Гончарук Н.Т. Кадри аграрного сектору економіки України: формування і розвиток / Н.Т. Гончарук, С.М. Сergyin. – Дніпропетровськ: Вид-во ДРІДУ, 2003. – 166 с.

Современные тенденции развития аграрного образования в Украине

О.М. Хоменко

В статье рассматривается современное состояние аграрного образования в Украине. Значительное внимание уделяется проблеме повышения качества знаний студентов аграрных вузов.

Ключевые слова: образование, агропромышленный комплекс, студенты, аграрные вузы.

Modern trends in agricultural education in Ukraine

O. Homenko

In article the current status of agricultural education has been considered. The attention is paid to improving the quality of knowledge of agricultural universities.

Key words: education, agribusiness, students, agricultural universities.